

Світлана ВІТВИЦЬКА,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної
освіти, андрагогіки та управління,
дійсний член ГО «Академія міжнародного
співробітництва з креативної педагогіки "Полісся"»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
vitvucka.svitlana@gmail.com,

Таміла СМАІЛОВА,
асистент кафедри професійно-педагогічної
освіти, андрагогіки та управління,
член-кореспондент ГО «Академія міжнародного
співробітництва з креативної педагогіки "Полісся"»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
tamilas067@gmail.com,

ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В статті проаналізовано поняття: тест, тестування, навчальна успішність; охарактеризовано види тестів залежно від виду контролю, знань, умінь й навичок здобувачів вищої освіти. Схарактеризовано класифікаційні ознаки тесту як інструмента вимірювання навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу.

Ключові слова: *тест, тестування, контроль, навчальна успішність, здобувач вищої освіти.*

The article analyzes the following concepts: test, testing, educational success; the types of tests are characterized depending on the types of control, knowledge, abilities and skills of higher education applicants. The classification features of the test as a tool for measuring educational achievements of the subjects of the educational process are characterized.

Key words: *test, testing, control, educational success, higher education applicant.*

В умовах соціально-економічного відродження українського суспільства, спрямованості української держави у міжнародний, виробничо-комунікаційний та освітній простір, зростання конкуренції на ринку праці вимагають підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою. Вирішення цієї проблеми передбачає значне поліпшення контролю навчальної успішності здобувачів вищої освіти. Контроль й оцінка мають важливе державне значення, оскільки дають змогу робити висновки про ступінь підготовленості в той чи інший проміжок часу або період навчальної діяльності, визначити характер і спрямованість навчання як засобу досягнення основних стратегічних завдань у реалізації головної мети – підготовки фахівців, які відповідають сучасним вимогам інформаційного суспільства. Одним із методів контролю, що використовується у закладах вищої освіти є тестування.

Ретроспективний огляд наукової, науково-методичної літератури дає змогу простежити основні тенденції в розвитку методики тестового контролю навчальних

досягнень як особливого методу перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок суб'єктів освітнього процесу. Цей вид контролю бере свій початок ще із системи навчання і виховання у стародавній Греції, де упродовж тривалого часу розвитку освіти філософи доби Античності (Фалес, Теофан, Аристотель, Платон) порушували проблему створення спеціального інструментарію для визначення рівнів засвоєння знань щодо сутності світу; розроблення самобутньої системи діагностування знань слухачів щодо вміння вести й підтримувати дискусію, доречно добирати слова, риторичні фігури для переконування співбесідника; доведення правомірності своєї позиції з урахуванням і збереженням моральних цінностей. Історико-педагогічний аналіз спеціальної літератури дає змогу з'ясувати, що вперше тестові завдання було впроваджено в Китаї у приватній школі, яку відкрив філософ Конфуцій, де вивчалася «китайська грамота». Відповідно викладачам необхідно було розробляти систему опитування, здійснювати у процесі навчання діагностику знань не лише з «китайської грамоти», а й з музики, мистецтва (мистецтва «Лю-і»), малювання тощо. Досить прискіпливо укладалися тестові завдання в Індії (III тис. до н. е.), де суворо оцінювалися знання брахманів (служителів Бога) і кшатріїв (шляхетської і військової каст). Вивчення джерельної бази дало змогу констатувати, що з появою перших шкіл у Київській Русі система виховання будувалася здебільшого на народних звичаях і обрядах через трудову діяльність та реальні людські стосунки. Оцінювання знань тогочасних учнів здійснювалося в усній формі, зокрема: під час опитування, бесіди із вихованцем, шляхом спостереження за практичними вміннями й навичками, вмінням аналізувати і складати прислів'я, приказки, тексти, співати пісні, а також утвердження її в різноманітних модифікаціях на теренах освіти України. Упродовж тривалого часу тест мав різний статус, від несприймання його як ефективного методу контролю на державному рівні й до повного визнання та впровадження як обов'язкового зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень на національному рівні для вступу до закладів вищої освіти.

Слово «тест» в англійській мові означає «випробування, проба, експеримент, перевірка». В педагогічній літературі під дидактичним тестом розуміють підготовлений, згідно з певними вимогами, комплекс завдань, що пройшли попереднє випробування, з метою визначення якісних показників, і дозволяють виявити в учасників тесту компетентності, і результати якого піддаються певному оцінюванню заздалегідь встановленими критеріями. У тестології – теорії і практики тестування – виділяють різні види тестів. Їх класифікують за такими ознаками:

1. За цільовими, функціональними і смисловими:

- за метою застосування (констатуючі, діагностуючі, прогностичні тести);
- за видом контролю (тести поточного, рубіжного (проводяться наприкінці семестру), підсумкового (проводяться в кінці кожного навчального року), заключного контролю (в кінці курсу навчання));
- за об'єктом контролю (тести, спрямовані на вимірювання рівня засвоєння знань; тести, спрямовані на вимірювання рівня сформованості умінь);
- за співвідношеннями з нормами чи критеріями (тести, орієнтовані на норми знань; тести, орієнтовані на критерій оцінки);
- за статусом контролюючої програми (стандартизований (тест, що пройшов апробацію на досить великій (600-1000 чоловік) кількості учасників тестування і який має стабільні і допустимі показники якості, а також специфікацію – паспорт з нормами, умовами та інструкціями для його багаторазового використання в процесі контролю за якістю знань);

нестандартизовані тести (тести, складені самими викладачами для своїх здобувачів).

2. За формальними ознаками:

– за структурою та способом оформлення відповіді (вибіркові тести, тести з вільною конструйованою відповіддю);

– за характером вибірових відповідей (альтернативні тести, тести множинного, тести перехресного вибору);

– за гомогенністю завдань (тести на швидкість, на складність);

– за способом презентації мовленнєвого стимулу (тести з використанням технічних засобів навчання, тести без використання технічних засобів навчання);

– за використанням засобів оперативного машинного зв'язку (машинні, безмашинні).

Тест, зазвичай, складається з двох частин – інформаційної та операційної. Інформаційна частина має включати чітко і просто сформульовану інструкцію, що і як слід виконувати учаснику тестування. Бажано, щоб інструкція супроводжувалася прикладом виконання. Операційна частина тесту складається з певної кількості тестових завдань. Виконані тестові завдання потребують відповідної оцінки і визначення знань тестованого.

О. Мокров, Т. Солодка розглядаючи різні методи контролю (усний, письмовий, тестовий), висвітлюють особливості і переваги тестового контролю над іншими. У цих дослідженнях обґрунтовується думка про необхідність впровадження тестового контролю як найбільш ефективного.

Роботу із складання тестового матеріалу доцільно виконувати у кілька етапів (Н. Олійник). На першому – робиться структурування навчального матеріалу. Приступаючи до складання тестів, насамперед необхідно з'ясувати, що означає знати предмет. На другому – встановлюються логічні зв'язки між елементами і складаються логіко-структурні схеми тем, розділів і предмета в цілому. На третьому – готуються тестові завдання на основі логікоструктурних схем. У схемах відбираються такі елементи, знання яких можна перевірити за допомогою тестування. На четвертому – обирається оптимальна форма тестових завдань. На п'ятому – складається план тесту, розробляються стандартні бланки відповідей. На шостому – відбувається перевірка тестів у різних типах аудиторій, різних груп здобувачів.

На основі аналізу таких видів контролю, як попередній, поточний або побіжний, тематичний, перехідний, підсумковий, заключний пропонується класифікація тестів за видами контролю: 1) тести попереднього; 2) поточного або побіжного; 3) тематичного; 4) періодичного; 5) підсумкового; 6) заключного контролю.

Тести попереднього контролю проводяться з метою ознайомлення викладача з результатами засвоєння вивченого матеріалу та загальним рівнем підготовленості здобувачів до сприйняття наступної інформації залежно від рівня знань і методів проведення контролю. Вивчення нового розділу того чи іншого курсу потребує повторення визначення рівня готовності здобувачів до сприйняття інформації, що передбачається навчальною та робочою програмами, планом наступного вивчення матеріалу.

Тести поточного або побіжного контролю застосовуються в ході повсякденної роботи, в основному на аудиторних заняттях. На базі отриманої інформації проводиться необхідне коригування викладачем навчальної діяльності здобувачів. Тести такого виду контролю мають велике значення для стимулювання у здобувачів прагнення до систематичної самостійної роботи, виконання завдань, підвищення інтересу до навчання і формування почуття відповідальності за виконання вправ.

Тести тематичного контролю передбачають перевірку, оцінку і корекцію засвоєння системних знань. Вони проводяться після вивчення того чи іншого розділу програми, теми.

Тести періодичного контролю проводяться, як правило, з метою перевірки знань оволодіння матеріалом великого обсягу, наприклад вивченого за семестр.

Тести підсумкового контролю здійснюються наприкінці семестру або атестаційного періоду з метою визначення і оцінки успішності за цей проміжок часу. Вони, в основному, застосовуються на перевідних заліках, іспитах.

Тести заключного контролю здійснюються після закінчення вивчення курсу з метою визначення та оцінки рівня знань, успішності кожного здобувача. Їх проводять під час іспитів (випускних, а профільюючими кафедрами – державних). Звичайно, цей контроль сприяє прояву таких функцій, як діагностична, контролююча, контрольно-оцінююча, навчальна, розвивавальна, але зводити весь процес контролю до тестування, особливо в університетах, недоречно. Дуже важливим є питання «Як оцінювати відповіді здобувачів на тести?». Загальноприйнятим кількісним критерієм оцінки є коефіцієнт засвоєння K { відношення правильно виконаних операцій, (т) до загальної кількості існуючих (п). Для оцінки успішності доцільно обрати таку шкалу: при $K^{\wedge} = 70-80\%$ – «задовільно», при $K^{\wedge} = 81-90\%$ – «добре», при $K^{\wedge} = 90-100\%$ – «відмінно».

Тестовий контроль має такі переваги перед іншими способами перевірки знань, умінь і навичок, зокрема: 1) упродовж досить обмеженого часу може бути перевірена якість знань у значної кількості здобувачів; 2) можливий контроль знань, умінь, навичок на необхідному, заздалегідь запланованому рівні; 3) на підготовчому етапі впровадження тестового контролю реальним є самоконтроль; 4) знання оцінюються більш об'єктивно; 5) створюються умови для постійного зворотного зв'язку між здобувачем і викладачем.

Проте, тестовий контроль знань має й істотні недоліки, які можна поділити на три групи. I. Недоліки, які лежать в основі сутності контролю: ймовірність випадкового вибору правильної відповіді або здогадка про неї; можливість у застосуванні тестів закритого типу оцінювати лише кінцевий результат (правильно – неправильно), у той час як сам процес, що привів до цього, не розкривається. II. Недоліки психологічного характеру: стандартизація мислення без урахування рівня розвитку особистості. III. Недоліки, що ґрунтуються на організаційно-методичних показниках: велика витрата часу на складання необхідного «банку» тестів, їх варіантів, трудомісткість процесу; необхідність високої кваліфікації викладачів та експертів, які розробляють тестові завдання.

На наш погляд, існують реальні шляхи усунення цих недоліків. Підвищення об'єктивності вимірювання сприяє застосуванням різних за конструкцією тестових завдань. Для того, щоб тестовий контроль знань був результативним, необхідно дотримуватись таких психолого-педагогічних вимог щодо його застосування:

- поступове впровадження тестового контролю, що дасть змогу психологічно підготувати здобувачів. Розпочинати слід з простих тестів, через деякий час вводячи більш складні конструкції;
- завдання повинні мати комплексний характер;
- тестовий контроль мусить гарантувати об'єктивність оцінки знань, умінь, і навичок здобувачів, сприяти усуненню суб'єктивізму, а відтак і формуванню позитивного ставлення до навчального предмета, а також до викладача, який його викладає;
- важливим є дотримання організаційної чіткості у проведенні тестового контролю, що передбачає: наявність організаційного моменту, у процесі якого викладач пояснює тестові завдання, дає відповіді на запитання здобувачів, обов'язково визначає час, необхідний для

виконання роботи; забезпечення кожного здобувача бланком відповідей стандартного зразка, що великою мірою заощаджує час і здобувачів, і викладачів;

- тестові завдання дають змогу значно скоротити час очікування здобувачами оцінки після виконання завдання, що є дуже суттєвим фактором – як психологічним, так і виховним;
- обов'язково слід робити аналіз результатів тестування.

На завершення варто ще раз наголосити, що тест, як система завдань специфічної форми і відповідного змісту є науково обґрунтованим інструментом оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів, допомагає здійснювати індивідуальний контроль результатів навчальної успішності кожного з них, мобільно керувати освітнім процесом; об'єктивно визначити рівень оволодіння здобувачем знаннями і способами діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берещук М. Я. Тестовий контроль та рейтингова оцінка знань студентів. Х.: ХДАМГ. 2001. 43 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник. Вид. 3-тє, випр. й доповн. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 400 с.
3. Європейські стандарти та рекомендації щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. *ENQA.EU*. URL: <http://www.enqa.eu> (дата звернення: 18.10. 2024).
4. Мокров О. М. Тестовий контроль теоретичних знань студентів інститутів фізичної культури: автореферат. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 1995. 23 с.
5. Приходько В. В., Вікторов В. Г. Педагогічний контроль у вищій школі: навч. посіб. для студ. ВНЗ; Національний гірничий ун-т, Національна металургійна академія України. Д.: НГУ, 2009. 150 с.
6. Солодка Т. В. Контрольное тестирование как метод контроля за результатами учебной деятельности студентов: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Харків, 1994. 170 с.
7. Шкавро В. В. Методика тестового контролю навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 267 с.